

Граматична норма. Слято, полуслято писане.

Публикувано от mOn на 17.03.2010

ГРАМАТИЧНА НОРМА. СЛЯТО, ПОЛУСЛЯТО ПИСАНЕ

Членуване:

Пълен член:

За подлог в изречението - пълна членна форма **-ът, ят**

За съгласувано определение към подлога - пълна членна форма **-ът, ят**

Когато името е компонент на съставно сказуемо:

- ▶ след спомагателния глагол съм
- ▶ след глаголи като *се оказа, бивам, казвам се, наричам се, излизам, изглеждам*

Следователя**т** се оказа виновник**ът**.

Ученик**ът** ще бъде първенец**ът**.

Симпатичния**т** е нашия**т** вратар.

В такъв случай имаме два пълни определителни члена в рамките на едно просто изречение.

Членуват се с ят:

- ▶ съществителни с наставка -ар за лица дейтели: рибар, овчар, книжар
- ▶ съществителни с наставка -тел за лица дейтели, за уреди, машини, детайли, с оглед на изпълнявана функция: учител, читател, двигател.
- ▶ следните 10 съществителни: сън, ден, кон, огън, път, зет, цар, крал, лакът, нокът.
- ▶ Може същ. име да бъде с такава наставка, но да не отговаря на условията, тогава се членува с *ът/а/*

Кратък член:

- ▶ За второстепенните части на изречението, да отговаря на въпроса Кого?/него/: -а, – я
- ▶ След предлог в изречението думата НЕ се членува с пълен определителен член!
- ▶ *Още едно правило:*

Съществителни имена от женски род, които завършват на -т, при членуване се пишат с двойно т-
ТТа

пролет- пролет**та**

нощ- но**щ**та

свещ-свещ**та**

младост-младост**та**,

вещ- вещ**та**

радост- радост**та**

мощ- **мощта**

болест- **болестта**

чест- **честта**,

но есен-есента

любов- **любовта**

орис-ориста

живопис- **живописиста**

Неправилно се пропуска членна форма в случаите:

- названията на единствени по рода си обекти:

Ще кандидатствам в Софийския университет. На Балканския полуостров се очаква понижение на температурите.

- названия на точно определени, известни обекти

Работят в консервения комбинат. Учи в техникума. Разговарях с директора.

- При употреба на повече определения към едно и също определяемо, когато се означават различни еднородни обекти- членува се всяко от определенията/съществителното остава в ед.ч., но ако е подлог сказуемото е в мн.ч./:

Външната и вътрешната политика на България ще запазят приоритетите си. Русото и къдрокосото дете приближаваха към нас.

- Но когато става въпрос за различни признаци на един и същ обект-Русото и къдрокосото дете приближаваше към нас.

- Когато еднородните части назовават еднакво познати различни обекти- членуват се:

Упражненията влияят добре върху физическото здраве и психиката.

УПОТРЕБА НА ГЛАВНИ БУКВИ

Това всички го знаят: Имена на лица се пишат с главна буква-твоеето име;

Презимена на лица се пишат с главна буква;

Фамилни имена на лица се пишат с главна буква;

Прякори и псевдоними се пишат с главни букви;

Една известна тайна- тези горе се членуват винаги с кратък член, освен ако не са герои на художествено произведение и авторът не е решил да бъдат с пълен член членувани.

Моканина,Зуека, Шамара, Щастливеца, Знаменосеца

Широко известни приложения от нарицателни съществителни: Бай Ганьо, Братя Грим, Кума Лиса, Баба Марта

Пряка реч след дълго тире: -Не мога да кажа!

Пряка реч в кавички се пише с главна буква: „Не мога да кажа!“

Подзаглавия се пишат с главна буква:

Наречие

Преговор

► Названия на всички християнски празници:

Великден, Бъдни вечер, Коледа

► Наименования на учебни заведения, институции, организации: Софийски университет, Нов български университет

► Съкратените наименования: БАН, ДСК, СОУ, БНБ, ВУЗ

► Названия на важни исторически събития: Възраждане, Българско възраждане, Априлско въстание, Освобождението

► Когато се изразява по-особено отношение или се персонифицира понятие: Бедността, Грижата, Злото, Неволята

► Имена на космически обекти: Вселена, Млечен път, Земя, Венера

Двете собствени имена, когато образуват сложно прилагателно, оформено с тире, се пишат с главни букви.

Гео-Милеви творби, Иван-Вазовите разкази, Елин-Пелиновата повест

Прилагателни притежателни за означаване на лична принадлежност, окончаващи на -ов, -ев, -ин.

Вазовият роман, Дебеляновата елегия, Ивовият бележник

Прилагателни, завършващи на -ски/а, о/, когато се използват като собствени имена:

Бургаски залив, Ямболски окръг, Охридско езеро

УПОТРЕБА НА МАЛКА БУКВА

► Прилагателни, употребени със значение на качествена характеристика или относителни по произход:

русенско варено, троянска ракия, варненски улици, вапцаровска вяра, отевски устрем

► Титли, длъжности, звания, поставени пред собственото име в свързан текст:

инженер Иванов, генерал Борисов, архитектПешев

► Имена на жители на континенти, държави, области и селища, на членовете на различни раси и етнически групи:

българин, софиянец, македонец, американец, будист, християнство, католицизъм, австралиец, провинциалист

- ▶ Имена на архитектурни стилове, музикални термини:

барок, легато, модерато, рококо

- ▶ Имената на дните, месеците, годишните времена:

понеделник, март, пролет

СЛЯТО ПИСАНЕ

- ▶ Сложни съществителни имена, свързани с главната основа със съединителна гласна -О или -Е:

млекОзавод, лъжЕсвидетел, водОпровод/ударението пада върху главната основа/

- ▶ Сложни съществителни, назоваващи религиозни празници:

Васильовден, Йордановден, Антоновден

- ▶ Сложни съществителни със съставки от чужд произход, свързани без съединителна гласна:

дисбаланс, рокпевица, екоминистър, дискмен, микроклимат,
душкабина, кинохит, антицелулитен, биопрогноза, тонколона, тенискорт, ретромода, блицтурнир,
емайллак, НО! ТВ програма, ТВ център, ЕКГ данни.

- ▶ Сложни съществителни, съставени от глаголна форма в повелително наклонение:

развейпрах, губивреме, лапнишаран, прескочикобила, лапнимуха

- Имена на литературни герои, когато се употребяват като нарицателни:

байганьовци, донжуан, маркототевец

- Сложни съществителни, съставени от числително бройно, без съединителна гласна:

стогодишна, дванадесетгодишен, шестгодишен

- Когато числителното е написано с цифри, свързва се с главната основа с тире: 100-годишнина, 12-годишен, 7-годишен

- Когато числителното име не е написано с цифри и се свързват със съюза И, се пишат отделно: сто и две годишнина, двадесет и пет годишен

Сложни съществителни от турски произход, които се отнасят към готварството, се пишат по традиция полуслято:

ВНИМАНИЕ!

тахан-халва, дроб-сарма, шкембе-чорба, но-тюрлюгювеч

Сложни прилагателни имена:

- ▶ съставени от наречие и прилагателно, свързани със съединителна гласна, двете части носят общ смисъл:

светлозелен, вечнозелен, тъмнокафяв, тъмночервена роза.

- ▶ сложно съществително собствено, което завършва на – СКИ:

елинпелиновски, иванвазовски, николавапцаровски

- ▶ образувани от съгласувано определение и определяемо, завършващи на -СКИ и -ЕН:

външноикономически, военномедицински, научноизследователски, научнофантастичен, научнотеоретически, НО!!!

научно-технически, научно-художествен, културно-исторически, културно-просветен, културно-битов, културно-възпитателен

- ▶ съставни географски понятия:

старозагорски, великотърновски, старопланински, тополовградски

- ▶ главната основа е причастие:

новообразуван, новопостроен

- ▶ числително-бройно или редно- и съществително име:

петдневен, тричасов, двугодишен, седемчленен

Наречия:

- ▶ предлог и съществително име:

предвид, насила, наопаки, следобед, покрай, издъно, наглед

/ако не се образува смислова цялост с ново значение- разделно:

Отивам на среща с баба, НО Виждам баба насреща/

- ▶ предлог и наречие:

навън, донякъде, надълго, натясно, докога, дотук, наоколо, накъде, надълго, засега, извън, понякога, вляво, вдясно

За по-лесно:

- ▶ *Ако не можеш между двата елемента да поставиш съюза И, се пише слято!!!*

Предлози:

- ▶ два предлога, които образуват смислова цялост:

откъм, помежду, посред, иззад, наред, отзад, отпред

Сложни съюзи:

отколкото, доколкото, откакто, откъдето, затова, докато

ПОЛУСЛЯТО ПИСАНЕ

Сложно съществително име:

Членуваме двете думи

► -ако се членува втората- пишем тире-/дефис/

кандидат-студент, министър-председател, кафе-бар, офис-секретар, вагон-ресторант, заместник директор, заместник-ректор

► -ако се членува първата дума- пишат се отделно:

митинг заря, писател реалист, мач реванш, поет романтик, къща музей

► Собствени лични имена, фамилни:

Ана-Мария, НО ако са исторически личности НЕ се пише тире: Иван Асен, Иван Александър, Иван Шишман

► Фразеологични съчетания- сравнения:

снага-топола, очи-череша, ден-година, жар-птица

- ▶ Сложни прилагателни:
- ▶ съкратена първа основа: историко-революционен, психо-терапевтичен
- ▶ близки или противоположни по значение: свое-чуждо, черно-бял, немил-недраг
- ▶ ако всяка от частите носи свой отделен смисъл и може да се вмъкне И: славяно-византийски войни, ритмично-синтактичен паралелизъм, българо-испански речник
- ▶ образувано от сложно съществително собствено име, което завършва на -ОВ, -ЕВ:

Елин-Пелинов къс разказ, Иван-Вазовият роман, Гео-Милевата поема

- ▶ Сложни числителни за приблизително количество: двеста-триста, две-три, десет-двайсет, 5-10 минути
- ▶ Различни части на речта, при които има повторение:

лика-прилика, бит-пребит, леко-леко, тежко-тежко, една-едничка, ял-преял

- ▶ Сложни наречия с две повелителни глаголни форми: иди-дойди, чупи-купи, кажи-речи, търчи-лъжи
- ▶ Сложни наречия, които означават неопределеност: тук-там, едно-друго, горе-долу, оттук-оттам, чат-пат, надве-натри, нагоре-надолу, тук-татме
- ▶ Сложни наречия и неопределителни местоимения с частиците ЕДИ-ГОДЕ-, -ЩО: еди-коя, еди-кога, еди-къде, еди-как, що-годе, току-що
- ▶ Сложни междуметия: дум-дум, ку-ку, фрас-прас, хък-мък, шушу-мушу

ЧАСТИЦИТЕ ПО И НАЙ ПРИ ОБРАЗУВАНЕ НА СРАВНИТЕЛНА И ПРЕВЪЗХОДНА СТЕПЕН НА ПРИЛАГАТЕЛНИТЕ ИМЕНА ВНАГИ

СЕ ОТДЕЛЯТ С ТИРЕ!

- ▶ по-добър, по-хитър, най-добър, най-смел, най-приятен
- ▶ Когато е следвано от глагол или съществително име : Той е по юнак, по веселяк; Най гледам за теб; Най разбирам от готвене.

УПОТРЕБА НА ПРЕДЛОЗИ

- ▶ пред имена на лица и пред местоимения, които заместват названия на лица, се употребява предлог У, а не В: у Петя, у нас.
- ▶ да не се пропуска предлога НА в съчетания като благодарение на, в изпълнение на, със съдействието на, по подобие на, по повод на, с оглед на
- ▶ предлога С: съгласно с, съобразно с.

Предвид се казва и пише.